

Armin Pongs

**IN WELCHER GESELLSCHAFT LEBEN
WIR EIGENTLICH?**

*Gesellschaftskonzepte im Vergleich,
Band 1*

Dilemma-Verlag: München, 1999, 282 str.

Mnogi se često zapitaju: u kakvom to društvu živimo? Takvo pitanje možemo postaviti ako smo potaknuti nekim lošim osobnim iskustvom, nekom društvenom pojavom ili događajem prezentiranim putem medija – razbojstva i ubojstva, prometne nesreće, terorizam, organizirani kriminal, širenje droge, nezaposlenost itd. Pitanjem se na neki način izražava čuđenje nad zbivanjem, iako se u svakodnevicu ljudi sve manje čude nečemu ili nekome. Taj na neki način gubitak ili smanjenje osjetljivosti za čuđenja posljedica je zasićenja informacijama ili činjenicama nad kojima bi se čudili i povećanje unutarnjeg praga osjetljivosti, što nikako ne ide u prilog ni pojedincu ni društvu u cjelini.

Međutim, pitanje »u kakvom društvu zapravo živimo?«, može se postaviti kao teorijsko i metodičko pitanje, u znanosti, primjerice, u sociologiji. Odgovor koji se očekuje ne izražava nikakvo čuđenje, nego možda samo nekoliko ključnih riječi kojima se – temeljem empirijske analize ili teoretske konstrukcije – najkraće može opisati neko društvo u cjelini ili društvene promjene u određenom trenutku. Odgovori socijalnih znanstvenika ovise o tome kako »vide« društvo u kojemu žive: u kakvoj teoretskoj mreži pojmova. Knjiga **U kakvom društvu zapravo živimo?** pruža na postavljeno retoričko pitanje vrlo raznolike odgovore kompetentnih autora s različitim osobnim iskustvom i perceptivnim kategorijalnim aparatom.

Autor je knjigu posvetio Niklasu Luhmannu (1927–1998) a u posveti kaže »... jednom od najznačajnijih zastupnika discipline koji su društvo postavili kao glavni predmet njihove znanstvene analize –

sa zahvalnošću za teoriju društva na kojoj se razdvajaju duhovi«. Istodobno je na početku naveo tri kratka citata trojice autora koji su na neki način dali »dijagnozu vremena« u kojemu su živjeli. To su: Karl Marx (citat iz **Manifesta KP**, 1848), Max Weber (citat iz predavanja **Znanost kao poziv**, 1919) i Niklas Luhmann (citat iz knjige **Beobachtungen der Moderne**, 1992).

Knjiga je pomalo neobična po načinu na koji je sadržajno oblikovana. Pongs je odabrao dvanaest autora iz područja socijalnih znanosti koji se međusobno razlikuju po ključnom određenju suvremenog društva, odnosno kako ga nazivaju. Glavni kriterij izbora autora bila je (osim svakako njihove teoretske relevantnosti) prisutnost njihovih radova na njemačkom jeziku – prevedenih ili napisanih na njemačkom jeziku. Svaki od njih ima svoje teoretsko shvaćanje društva. Riječ je o autorima: Martin Albrow (1937), Ulrich Beck (1944), Daniel Bell (1919), Ralf Dahrendorf (1929), Peter Gross (1941), Wilhelm Heitmeyer (1945), Claus Leggewie (1950), Armin Nassehi (1960), Claus Offe (1940), Gerhard Schulze (1944), Wolfgang Welsch (1946) i Helmut Wilke (1945). (Zanimljivo je da nema niti jedne žene).

Knjiga je neobična po metodologiji predstavljanja autora. Isti obrazac primijenjen je za svakog pojedinog autora. O svakome se može pročitati nekoliko osnovnih podataka i nekoliko važnijih radova za sam pojam društva kojega autor zastupa, te je na stranicu–dvije predstavljen autorov osnovni teoretski koncept koji oslikava njegov osobni pogled na suvremeno društvo. Slijede kratki odgovori (od nekoliko redaka do jedne stranice) svakoga autora na dvanaest postavljenih istih pitanja svakom od njih u zasebnom upitniku. Dodatno je u obliku intervjua (problematiziran koncept) sa svakim autorom u kojemu Pongs, poznavajući autora – njegovo stajalište i radove – veoma umješno navodi sugovornika na aktualiziranje njegovoga temeljnog stajališta kao kon-

kretizacija suvremene teoretske problematike. Svaki autor dobio je podjednak prostor u knjizi. Takav način prezentacije čitateljima je veoma zanimljiv, a pogodan za relativno brzu komparaciju odgovora autora različitih teoretskih stajališta. Glede toga knjiga je veoma praktična i preporučljiva, naročito studentima sociologije, ali ne samo njima. Pongsova namjera je bila objektivno prikazati nekolicinu teoretskih koncepata na pitanje u kakvom društvu stvarno živimo, a ne valorizirati ili kritički prikazati same koncepte. U toj svojoj nakani je uspio. Međutim, to je istodobno i nepovoljna okolnost za kratak prikaz knjige sa primjerenom artikulacijom autora i njihovih teoretskih koncepata.

Pongs je pokazao ironiju samoga pitanja u kakvom društvu stvarno živimo na navedenim teoreskim konceptima kao primjerima koji argumentiraju tezu da ne postoji konzistentan odgovor na to pitanje. I ne samo da ne postoji, nego niti ne može postojati takav odgovor. Razlog tome je činjenica da se društvo ne može jednostavno kategorizirati, tj. svesti na jednu ključnu društvenu činjenicu ili teoretsku pojamovnu konstrukciju. Naime, svaki autor uzima jedan pojam koji mu se čini da sadrži ključno obilježje modernog društva. Tako bi se kaže Pongs, odgovarajući na postavljeno pitanje u kakvom to društvu zapravo živimo, moglo dati više različitih odgovora, ali i reći da živimo u funkcionalno diferenciranom (Nassehi), dezintegrirajućem (Heitmayer), svjesnom rizika (Beck), građanskom (Dahrendorf), radnodominirajućem (Offe), orijentiranom na iskustveni život (Schulze), postindustrijskom (Bell), temeljenom na znanju (Wilke), multiopcionom (Gross), multikulturalnom (Leggewie), transkulturalnom (Welsch), globalnom društvu (Albrow).

Treba reći i to da se društvo mijenja i da se ne radi samo o autorskoj teoretskoj konstrukciji nego i činjenici da je u jednom trenutku bitno jedno a u drugom

drugo obilježje društva, koje postaje sve kompleksnije, sustavno se »kreće« i mijenja. Vjerojatno je to razlog zašto su na početku knjige istaknuta tri autora koja svojim analizama društva izražavaju sve ključne različitosti stanja, promjena i kompleksnosti društva, kao primjeri različitih doba.

Prezentirani pristupi modernom društvu idu u prilog tezi da se za moderno društvo može reći da je konstantno u promjeni, tj. da je društvo u prijelazu (*Übergangsgesellschaft*), ali i to da će vjerojatno tako i ostati i ubuduće. Nekolicina autora eksplicitno ističe da živimo u prijelaznom društvu. Također je teško reći i o smjeru promjena. Na to autori ukazuju u svojim intervjuima, ograđujući se od prognoza ili im veoma oprezno pristupajući. Možda imaju najviše šansi za pravi odgovor oni koji tvrde da su promjene na neki način **predprogramirane**, tj. da na njih utječu već utemeljene strukture, naročito znanstveno-tehnološki kompleks, ali i politika najmoćnijih svjetskih aktera, država sa SAD-om na čelu.

No, treba uzeti u obzir i činjenicu da sociologija istražuje društvo u nacionalnom kontekstu (iako je od početka njenog ustroja bila globalna znanost) pa su glede toga razlike u gledištima također vidljive. Primjerice, za neka društva je problem globalizacije jedan od ključnih aktualnih fenomena, a za druga društva problem njegova nacionalnog organiziranja i funkcioniranja. Stoga se i teorije društva u sociologiji ne mogu automatizmom i bez ostatka primjenjivati kao teoretski obrasci u različitim društvima s jednakim analitičkim učincima.

Ivan Cifrić